

Feliks Prusak

"System środków penalnych w prawie karnym skarbowym", Z. Siwik, Wrocław 1986 : [recenzja]

Palestra 30/12(348), 80-82

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

z przeważającymi poglądami w piśmiennictwie, jako jednostka organizacyjna posiadająca zdolność zatrudniania pracowników. Wreszcie przeprowadza rozróżnienie między egzekucją a wykonaniem dobrowolnym.

W rozdziałach V i VI autor omawia pozaegzekucyjny tryb wykonania orzeczeń i ugód oraz wykonanie tytułów wykonawczych w trybie egzekucji.

Wreszcie w ostatnim VII rozdziale rozważa wykonanie tytułu egzekucyjnego stwierdzającego obowiązek spełnienia świadczenia przez dłużnika będącego osobą fizyczną. Chodzi tu o taki wypadek, gdy osoby fizyczne zatrudniają pracowników.

Wnioski końcowe obejmują główne tezy wynikające z opracowania.

Monografia stanowi — jak to już podkreślono — całościowe oświetlenie tematu. Dzięki jej walorom teoretyczno-praktycznym wypełnia dotkliwą lukę w naszej literaturze prawniczej.

Zdzisław Świeboda

3.

Z. Siwik: *System środków penalnych w prawie karnym skarbowym*, Wrocław 1986, wyd. UWr, stron 514.

Problematyka prawa karnego skarbowego rzadko znajduje odzwierciedlenie w doktrynie, której dorobek jest pod tym względem bardzo skromny. Wszelkie próby jego pomnożenia zasługują więc na pełną afirmację i życzliwą uwagę. Recenzowana monografia jest pierwszą w polskiej nauce analizą tematyki wybranej z zakresu tej właśnie gałęzi prawa.

System środków penalnych w prawie karnym skarbowym został przedstawiony w pracy w trzech płaszczyznach: dolegliwości ekonomicznej (rozd. II), ustawowej progresji karania (rozd. III) oraz ustawowej regresji karania (rozd. IV). Wybór tematu jest trafny z wielu powodów. Normatywnie zdeterminowany system środków karnych musi spełniać określone funkcje w zakresie ochrony interesów finansowych państwa (w płaszczyźnie prewencji oraz represji karnej). Z drugiej strony musi on stanowić wystarczającą gwarancję ochrony interesów obywatela w sensie zapewnienia praworządności karania (co do rodzaju kary i jej granic) zwłaszcza przez finansowe organy orzekające, których administracyjny profil orzecznictwa jest różny od wzorca jurysdykcji sądowej.

System środków penalnych w prawie karnym skarbowym z punktu widzenia zasad konstrukcji, reguł funkcjonowania, przesłanek i konsekwencji prawnych jest wypadkową realizacji przede wszystkim specyfiki prawa karnego skarbowego i licznych jego odrębności konstrukcyjnych. Koncepcja systemu środków penalnych została w pracy wyrażona szeroko i słusznie akcentuje się w niej, że w polskim prawie karnym skarbowym dominują nieizolacyjne środki penalne nie będące karami. W pracy przyjęto (s. 22), że środkiem penalnym (czyli karnym) są wszelkie formy reakcji karnej państwa stosowane w razie stwierdzenia popełnienia czynu będącego przestępstwem lub wykroczeniem skarbowym. Takie szerokie rozumienie tego pojęcia wymaga zwrócenia uwagi m.in. na to, że tradycyjnie pojmowana represja karna nie może być uznana za właściwy środek zapewniający respektowanie przepisów prawa finansowego oraz interesów skarbu państwa.

Porównanie środków penalnych stosowanych w prawie karnym powszechnym oraz w prawie karnym skarbowym nie może prowadzić do ustalenia tylko prostego podobieństwa, albowiem ich cele nie mogą być identyczne, zwłaszcza że częste tendencje praktyki do zaostrzenia polityki karania w powszechnym prawie kar-

nym tym bardziej nie mogą być wprost recypowane. Nie można więc stosować analogii między środkami karnymi powszechnymi i skarbowymi, chociaż niekiedy jest to konieczne. Uwagi autora co do egzekucyjności środków penalnych w prawie karnym skarbowym wymagają uściślenia, że odnosi się ona do zobowiązań (roszczeń) finansowych, a nie do środków karnych. Specyfika odpowiedzialności karnej skarbowej wyraża się w penalizacji naruszania zakazów czy nakazów finansowych (podatkowych, celnych, dewizowych). Celem jest w zasadzie zabezpieczenie interesów finansowych skarbu państwa, a wyrównanie uszczerbku zaspokaja główne cele penalizacji określonego czynu. Właśnie dlatego ustawa dopuszcza minimalizację reakcji karnej ze względu na ostateczne wykonanie zobowiązania finansowego przez sprawę czynu karalnego.

W odniesieniu do kwestii oceny systemu środków penalnych w prawie karnym skarbowym autor trafnie ustala ideę ostatniej kodyfikacji co do złagodzenia odpowiedzialności karnej i polaryzacji karania a jednocześnie dostrzega tendencję integracyjną w zakresie ujednoczenia podobnych rozwiązań z prawem karnym powszechnym. Pogłębiona jest analiza wielu konkretnych rozwiązań, która daje tytuł do przyjęcia ustalenia co do elastyczności wielu konstrukcji i posługiwania się systemem środków penalnych w prawie karnym skarbowym (m.in. różnorodność alternatywnych środków karnych).

W odniesieniu do zagadnienia klasyfikacji środków penalnych w prawie karnym skarbowym trzeba podnieść, że słuszne jest stwierdzenie (s. 35), iż przepisy art. 8 i 13 u.k.s. nie wyliczają globalnie katalogu wszystkich możliwych środków penalnych w zakresie przestępstw skarbowych, natomiast nie uzasadnia ono krytycznej z tego powodu oceny ustawy ze względu na potrzebę racjonalnej polityki karnej. Niezależnie od tego, że przyjęta w pracy klasyfikacja (s. 19, 318) ma uzasadnienie merytoryczne, brak jej jednak perfekcji logicznej niezbędnej przy dokonywaniu podziału. Wyróżnienie czterech grup środków penalnych (kary zasadnicze i dodatkowe, środki zabezpieczające, środki ochronne oraz środki karne nie będące karami) również może budzić wątpliwości co do kryterium rozłączności podziału, zwłaszcza że środkami karnymi nie będącymi karami są zarówno środki zabezpieczające jak i środki ochronne. W odniesieniu zresztą do tego ostatniego określenia należy rozważyć, czy nie powinno się używać tutaj określenia „środki resocjalizacyjne”.

Recenzowana monografia jest pierwszą, szeroką i gruntowną analizą tytułowej problematyki. Praca zasługuje na wysoką ocenę. Nie ma zresztą potrzeby uzasadniania tej oceny, bo każdy podzieli ten punkt widzenia. Niezbędne natomiast wydaje się poddanie pod rozwagę kilka dyskusyjnych zagadnień. Trzeba m.in. stwierdzić, że rozważania na temat recydywy skarbowej (s. 175—178, 448 — odsyłacz 544, 451 — odsyłacz 588) nie unikają błędu wcześniej wyrażonego w innym miejscu (Podstawy prawa karnego skarbowego, Wrocław 1983, s. 60, 143) co do recydywy przy wykroczeniach skarbowych. Autor utrzymuje, że przy wykroczeniach może wchodzić w rachubę kilka postaci recydywy, gdy tymczasem w rzeczywistości istnieje tylko jedna, tj. z art. 52 k.k., natomiast art. 112 k.k. nie wchodzi w ogóle w rachubę. Ten ostatni przepis nie może mieć zastosowania do wykroczeń skarbowych, bo przecież co do nich nie orzeka się kary pozbawienia wolności, lecz karę pieniężną. Próba zaś synchronizacji rozwiązań z wykroczeniami innego rodzaju jest propozycją *contra legem*. Natomiast sam art. 38 u.k.s. słusznie recypuje art. 112 k.k., bo zatarcie skazania może dotyczyć wszystkich skazań, również za wykroczenia. Od dawna budziło w doktrynie wątpliwości zagadnienie funkcji przepisów art. 76 i 89 u.k.s., a zwłaszcza budziło wątpliwości, czy przepisy te wprowadzają kwalifikowane typy niektórych przestępstw dewizowych i cel-

nych, czy też wprowadzają one szczególne postacie nadzwyczajnego zaostrzenia kary. Wskazane przepisy odnoszą się do wyraźnie określonych przestępstw i tworzą nowy typ sankcji karnej, podczas gdy przecież nadzwyczajne obostrzenie kary odnosi się do nie określonej liczby przestępstw. Argumentacja przyjęta w opracowaniu nie uwzględnia należyście tego aspektu, co może pozostawiać pewne wątpliwości dotyczące przyjętego rozwiązania. Niemniej jednak autor uwzględnia istotne wypowiedzi literatury przedmiotu i przyjmuje trafne rozwiązanie, które zresztą szeroko uzasadnia (s. 196, 202—203).

Wywody na temat systemu środków penalnych nie mogą pomijać szczególnego problemu art. 226 u.k.s., który to przepis dopuszcza ograniczenie orzeczenia co do kary przez sprowadzenie jej wyłącznie do przypadku przedmiotu przestępstwa lub wykroczenia skarbowego. Autor wprawdzie nie podejmuje szerszych rozważań w tym względzie, jednakże w kilku miejscach (s. 109 — odczytacz 319, s. 240 — odczytacz 718) daje wyraz dostrzeżeniu przez siebie tego problemu. Ogólny przepis art. 44 u.k.s. deklaruje możliwość poprzestania na orzeczeniu kary dodatkowej przypadku rzeczy, art. zaś 226 formułuje konkretny wypadek tego rodzaju. Warto zatem rozważyć w kontekście systemu środków penalnych, co oznacza ustawowa możliwość ograniczenia orzeczenia karnego co do kary do przypadku przedmiotu przestępstwa czy wykroczenia skarbowego oraz w ogóle jaki jest charakter prawny tej instytucji, a także czy oznacza to postać odstąpienia od wymierzenia kary, mimo że wspomniany art. 226 u.k.s. nie używa tego określenia.

W oczekiwaniu na upowszechnienie nowej edycji książki warto zasygnalizować kilka propozycji optymalizujących. Przede wszystkim pożądane jest dokonanie weryfikacji empirycznej poczynionych ustaleń, co niewątpliwie uwiarygodni prezentowane w pracy oceny i opinie. W każdym razie trzeba zaznaczyć, że ocena systemu środków penalnych powinna być dokonana w płaszczyźnie empirycznej, zwłaszcza w celu ustalenia jego zalet i wad. Tylko w nikłym stopniu sprostać może tym oczekiwaniom analiza judykatury i pewnych wielkości statystycznych.

Trzeba zwrócić również uwagę na to, że nie wszystkie istotne problemy zostały uwzględnione. Podjęcia wymagają m.in. zagadnienia dotyczące zasad wyboru rodzajowego i wymiaru poszczególnych środków penalnych czy problem sankcji finansowych na gruncie odpowiedzialności karnej skarbowej albo kwestia znaczenia dyrektywy wyboru kary grzywny i kary pieniężnej. Autor nie zaznaczył również swojego zdania w kwestii stosunku środków karnych skarbowych do odpowiedzialności nieletnich, ustawa bowiem z 26.X.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 36, poz. 228) ma przecież zastosowanie do przestępstw skarbowych przez nich popełnionych (art. 1 § 2).

Recenzowana praca jest obszerna, czasami sprawia wrażenie zbyt obszernej. Odcyłańce są bardzo rozbudowane i pełnią funkcję nie tylko dokumentacyjną, ale również umożliwiają manewry dygresyjne, zwłaszcza gdy są podejmowane problemy luźno związane z zasadniczym tematem (np. s. 391—394, 425); warto jednak docenić ich wartość poznawczą. W tekście są używane potoczne określenia, które nie są niezbędne (np. „czapka” — s. 21, „terapia szokowa” — s. 56). Nielusne jest też wspieranie wywodów teoretycznych uwagami w rodzaju „najtchórzliwszy członek społeczeństwa” (s. 13), „tego, który dał się przypadkowo złapać” (s. 14).

Poczynione uwagi dyskusyjne, nawet niekiedy o pewnym polemicznym wydźwięku, nie mogą przesłonić rzeczywistej oceny wartości recenzowanej pracy, której ranga jest wysoka nie tylko w płaszczyźnie wymagań przewodu habilitacyjnego, ale także ze względu na ewidentny wkład do nauki prawa karnego skarbowego

Feliks Prusak